

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ
НА РІЗНИХ СТАДІЯХ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВАMANAGEMENT OF INVESTMENT SUPPORT
AT THE DIFFERENT STAGES OF THE ENTERPRISE LIFE CYCLE

УДК 330.322.4

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct62-12>**Григорова З.В.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
підприємств
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»**Кваско А.В.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
підприємств
Національний технічний
університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»**Grygorova Zoia**National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»**Kvasco Alla**National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

У статті розглянуто сучасні підходи до управління інвестиційним забезпеченням підприємств залежно від етапу їхнього життєвого циклу. Проаналізовано вплив на діяльність підприємства етапів життєвого циклу економічних систем на всіх рівнях. Доведено, що детермінована послідовність етапів життєвого циклу в реальних умовах не завжди дотримується. Узагальнено підходи до визначення ключових характеристик, що дають змогу ідентифікувати, на якому етапі розвитку знаходиться підприємство. Обґрунтовано недоречність використання як характеристик показників розміру організації чи її віку. Виділено і систематизовано джерела фінансового забезпечення розвитку підприємств та досліджено їхню структуру у складі капітальних інвестицій вітчизняних підприємств за 2010–2020 рр. Детально проаналізовано особливості діяльності підприємств, їхньої інвестиційної діяльності по основних етапах розвитку. Обґрунтовано особливості інвестиційного забезпечення на кожній стадії життєвого циклу.

Ключові слова: життєвий цикл підприємства, стадія життєвого циклу, інвестиційна діяльність, інвестиційне забезпечення, джерела інвестиційного забезпечення.

В статье рассмотрены современные подходы к управлению инвестиционным обе-

спечением предприятий в зависимости от этапа их жизненного цикла. Проанализировано влияние на деятельность предприятия этапов жизненного цикла экономических систем на всех уровнях. Доказано, что детерминированная последовательность этапов жизненного цикла в реальных условиях не всегда соблюдается. Обобщены подходы к определению ключевых характеристик, позволяющих идентифицировать, на каком этапе развития находится предприятие. Обоснована неуместность использования показателей размера организации или ее возраста в качестве этих характеристик. Выделены и систематизированы источники финансового обеспечения развития предприятий и исследована их структура в составе капитальных инвестиций отечественных предприятий за 2010–2020 гг. Детально проанализированы особенности деятельности предприятий, их инвестиционной деятельности по основным этапам развития. Обоснованы особенности инвестиционного обеспечения на каждой стадии жизненного цикла.

Ключевые слова: жизненный цикл предприятия, стадия жизненного цикла, инвестиционная деятельность, инвестиционное обеспечение, источник инвестиционного обеспечения.

This study focuses on the modern approaches to the management of investment support of enterprises depending on the stage of their life cycle. Development, efficiency of functioning of the enterprise depends on effective investment activity which maintenance on stages of a life cycle has its own characteristics. Understanding these characteristics, awareness of the main obstacles and complications allows the company to choose the most appropriate at this stage sources and tools to meet investment needs, develop measures to effectively implement investment strategy, reduce uncertainty and investment risks, prevent and respond effectively to crises. Developing the organization investment policy it is important to take into account the stages of the life cycle of economic systems at all levels such as: economy, industry, enterprise, product – their combination has a significant impact on the prospects of the enterprise. Today there is no single approach to the number of stages of the life cycle of the organization and to determine their key characteristics, which allows you to identify at what stage of development is the company. In our opinion, the use of indicators such as the size of the organization or its age as criteria for determining the stage of the life cycle of the enterprise is impractical. At different stages of the life cycle, the organization is characterized by different levels of investment activity, areas and volumes of investment activities and features of the formation of investment resources. According to research, the main source of financing capital investments of domestic enterprises are their own funds, which are supplemented by a certain share of borrowed funds and budgets funds of different levels. In the process of enterprise establishment and development, it is very important to understand its financial needs, the main sources of financial support and obstacles and difficulties arising in the way of financing on each stage of the life cycle. The results highlight the importance to be guided at formation of investment activity, planning its maintenance on characteristic features and strategic purposes of a certain stage of development of the company.

Key words: enterprise life cycle, life cycle stage, investment activity, investment provision, sources of investment provision.

Постановка проблеми. Розвиток, ефективність функціонування підприємства значною мірою залежать від ефективної інвестиційної діяльності, забезпечення якої по стадіях життєвого циклу має свої особливості. Розуміння цих особливостей, обізнаність з основними перешкодами й ускладненнями дають змогу підприємству вибирати найбільш доцільні на даному етапі джерела та інструменти забезпечення інвестиційних потреб, розробляти заходи з ефективної реалізації інвестиційної стратегії, знижувати невизначеність і ризики інвестиційної діяльності, попереджати та ефективно реагувати на виникнення кризових явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уперше поняття життєвого циклу, заснованого на аналогії з біологічним циклом розвитку живих істот, застосував по відношенню до підприємства в 1950 р. американський економіст К. Боулдінг. Відтоді відбувається активний розвиток даної теорії в рамках менеджменту, маркетингу, фінансів. Найбільш відомими працями зарубіжних дослідників, що присвячені теоретичним аспектам життєвого циклу підприємства, є роботи А. Даунса, Г. Ліппітта та У. Шмідта, Б. Скотта, Л. Грейнера, У. Торберта, Д. Каца та Р. Кана, І. Адізеса, Дж. Кімберлі, Д. Міллера та П. Фрізена, Б. Мільнера,

С. Хенкса, Д. Лестера та ін. Серед вітчизняних авторів варто відзначити І.О. Бланка, С.В. Корягіну, Л.О. Лігоненко, О.І. Матюшенко та ін. Незважаючи на достатню кількість публікацій, слід відзначити, що серед дослідників відсутній єдиний підхід до кількості і складу етапів життєвого циклу підприємства, послідовності їх зміни, методів визначення, а питання особливостей інвестиційного забезпечення по них потребує подальшого дослідження.

Постановка завдання. Основною метою роботи є дослідження особливостей інвестиційного забезпечення на різних стадіях життєвого циклу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поширеним інструментом, що використовується для дослідження динаміки систем різних рівнів, є теорія життєвого циклу. У сфері економіки та менеджменту найбільш часто через призму положень даної теорії розглядається розвиток на рівні:

- економіки (економічні цикли) – коливання макроекономічної кон'юнктури, яке характеризується періодичним повторенням фаз процвітання, рецесії, депресії, відновлення (Й.А. Шумпетер, Н.Д. Кондратьєв, У. Джевонс, К. Жюгляр та ін.);

- галузі – проміжок часу, протягом якого галузь проходить такі стадії розвитку: зародження, зростання, зрілість і спад. Характеристики, що визначають певну стадію, включають рівень невизначеності, інтенсивність конкуренції, наявність бар'єрів для входження у галузь (М. Портер, К. Саймонс, Дж. Мур та ін.);

- організації – сукупність стадій розвитку, які проходить організація за час свого існування. Наявні моделі передбачають виділення різної кількості етапів – від трьох (Д. Кац та Р. Кан, А. Даун, Д. Ліппіт та В. Шмідт, Дж. Кімберлі) до десяти (І. Адізес). На нашу думку, надмірна деталізація життєвого циклу підприємства шляхом подрібнення певних основних етапів його функціонування є недоречною і лише ускладнює дослідження, тому ми пропонуємо виділяти такі стадії розвитку підприємства: зародження, зростання, зрілість, спад;

- товару – проміжок часу, протягом якого товар існує на ринку, на якому можна виділити чотири етапи: запровадження, зростання, зрілість (насиченість), спад (Т. Левітт, Х. Фокс, Дж. Вассон, Дж. Андерсон та ін.).

Перелічені системи знаходяться у нерозривному взаємозв'язку, що зумовлює їх взаємний вплив. Макроекономічна кон'юнктура зумовлена результативністю діяльностей галузей економіки, які, своєю чергою, складаються з окремих суб'єктів господарювання, що здійснюють випуск певних товарів.

Життєвий цикл товарів, підприємств та галузі можуть знаходитися на різних етапах, співвідношення між якими суттєво впливає на результати

діяльності суб'єктів господарювання. Якщо товар, підприємство і галузь знаходяться на етапі зростання, то хвилі, накладаючись, можуть входити в резонанс і підсилювати економічний ефект діяльності підприємства. І навпаки, знаходження хвиль життєвого циклу у протифазі може спричинити зниження очікуваної або можливої результативності. Накладання стадій спаду може пришвидшити темпи розвитку кризових явищ на підприємстві та прискорити процес його руйнації. Особливо актуальним даний підхід є для однопродуктових підприємств [1]. Тому під час розроблення інвестиційної політики організації важливе врахування етапів життєвого циклу економічних систем на всіх рівнях.

Як свідчать дослідження, визначена послідовність етапів життєвого циклу в реальних умовах не завжди дотримується. На думку Хенкса, занепад може відбутися на будь-якій стадії життєвого циклу [2] У світі близько 50% новостворених підприємств ліквідуються протягом п'яти років і лише третина досягає віку 10 років. Підприємства можуть пропускати певні стадії (наприклад, підприємства можуть переходити на стадію спаду відразу після зростання), змінювати їх детерміновану черговість (підприємство, що знаходиться на етапі спаду, завдяки диверсифікації може перейти на нову криву життєвого циклу на етап зростання і, таким чином, уникнути загрози ліквідації).

Сьогодні не існує єдиного підходу як до кількості стадій життєвого циклу організації, так і до визначення їхніх ключових характеристик, що дає змогу ідентифікувати, на якому етапі розвитку знаходиться підприємство. Як такі характеристики дослідники використовують:

- організаційні параметри: стратегічні цілі, стиль управління, організаційна структура, розмір, вік організації, особливості формування ресурсного потенціалу [3–6 та ін.];

- фінансові параметри: динаміка виручки від реалізації, рентабельності, ліквідності, рівень дивідендних виплат, інвестиційний ризик, вартість підприємства, від'ємне або позитивне значення грошових потоків від операційної, фінансової, інвестиційної діяльності [7–10].

На нашу думку, використання таких показників, як розмір організації чи її вік, як критеріїв визначення етапу життєвого циклу підприємства є недоцільним, адже компанія, що існує на ринку нещодавно, може пройти декілька стадій розвитку порівняно з більш «старшою» за віком фірмою, оскільки тривалість етапів у різних підприємств є різною.

Дослідження, проведені Союзом українських підприємців (СУП) спільно з UMG, свідчать, що середній вік вітчизняних підприємств становить 8,4 року [11]. Серед великих підприємств, за даними дослідження фінансового аналітика

Романа Корнилюка та R&D-центру YouControl, лідерами ринку є компанії віком 15–27 років. Також у сфері великого бізнесу присутні компанії віком до п'яти років, але серед них багато перереєстрованих підприємств [12]. Але «фактичний» вік цих підприємств є набагато більшим, адже здебільшого вони були створені на основі приватизації майна державних підприємств, що діяли за часів Радянського Союзу.

Окрім цього, понад 95% підприємств, що функціонують на ринку України, є малими і стратегією їхнього розвитку не передбачено суттєве збільшення розмірів, тому розмір організації також не є визначальним чинником ідентифікації етапу життєвого циклу.

Найбільш доцільно для визначення стадії розвитку підприємства використовувати комбінований підхід, який ураховує як організаційні (стратегічні цілі, особливості формування ресурсного потенціалу, стиль управління, конфігурація організаційної структури) так і фінансові (напрямок та інтенсивність розвитку, вартість підприємства, співвідношення грошових потоків).

На різних етапах життєвого циклу організація характеризується різним рівнем інвестиційної активності, напрямками й обсягами інвестиційної діяльності та особливостями формування інвестиційних ресурсів. Джерелами інвестиційного забезпечення розвитку підприємств є власні, залучені і запозичені кошти (рис. 1). Для забезпечення інвестиційної діяльності підприємства можуть залучати кошти з різних джерел, формуючи оптимальну структуру капіталу.

Як свідчать статистичні дані, основним джерелом фінансування капітальних інвестицій вітчиз-

няних підприємств є власні кошти, які доповнюються певною часткою позикових коштів і коштів бюджетів різних рівнів (табл. 1). Кошти державного та місцевих бюджетів виділяються переважно на здійснення соціальних або політичних програм, тоді як питома вага даного джерела фінансування для промислових підприємств становила у 2020 р. 1,3%. Суттєве збільшення питомої ваги бюджетних коштів у структурі інвестицій протягом 2020 р. пов'язане зі збільшенням витрат на оновлення інфраструктури (будівництво доріг).

Обсяги і структура джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємства залежать від ціни їх залучення. Значне збільшення питомої ваги запозичених коштів (понад 50%) призводить до зростання витрат, пов'язаних з їх залученням, зниження фінансової стійкості підприємства, підвищення інвестиційних ризиків.

Особливості інвестиційного забезпечення визначаються стадією життєвого циклу, на якій знаходиться підприємство.

На етапі зародження підприємство потребує значних фінансових вкладень, що пов'язано з формуванням оборотних і необоротних активів. Основним завданням на цьому етапі є залучення коштів, адже на цій стадії чисті грошові потоки підприємства мають від'ємне значення, оскільки вкладення не перекриваються надходженнями від діяльності. Додатне значення має лише грошовий потік фінансової діяльності, що зумовлено надходженням ресурсів на фінансування нового бізнесу за рахунок власних коштів засновника. На цій стадії розвитку джерела інвестиційного забезпечення обмежені. Основним джерелом фінансування є

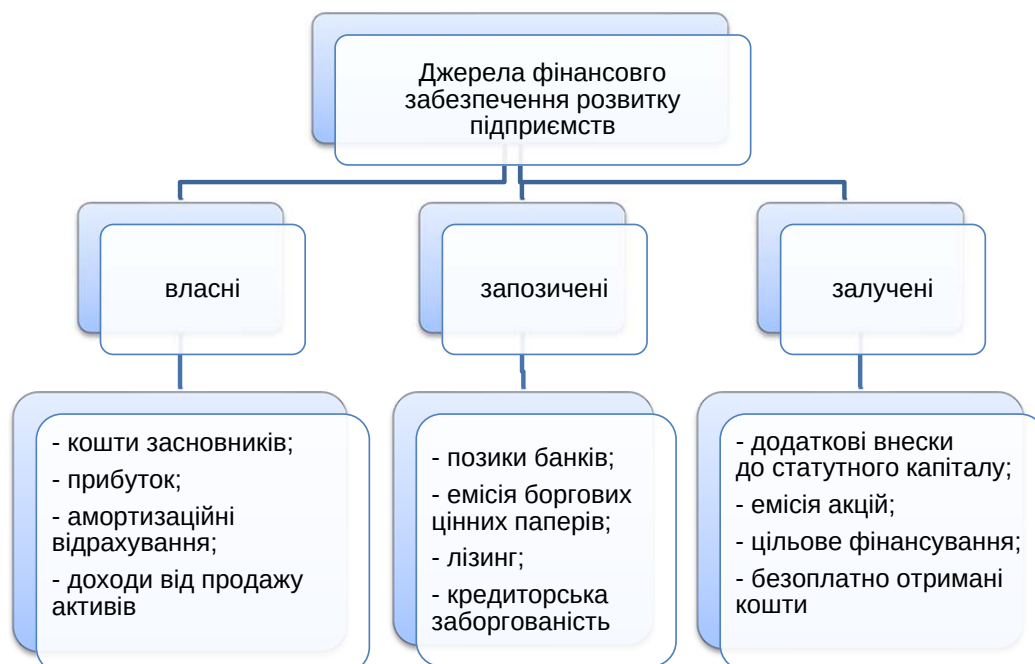

Рис. 1. Джерела інвестиційного забезпечення діяльності підприємств

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010–2020 рр., %

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
У т.ч. за рахунок:											
коштів державного бюджету	5,66	7,20	5,96	2,47	1,25	2,53	2,58	3,41	3,94	4,94	8,70
коштів місцевих бюджетів	3,17	3,21	3,13	2,72	2,70	5,22	7,47	9,27	8,70	9,05	10,38
власних коштів підприємств та організацій	61,68	61,16	62,64	66,35	70,47	67,50	69,25	69,14	70,77	65,43	66,53
кредитів банків та інших позик	12,68	15,19	14,54	13,90	9,91	7,59	7,55	6,60	7,75	10,77	6,64
коштів інвесторів-нерезидентів	2,06	2,09	1,79	1,71	2,57	3,00	2,74	1,38	0,31	0,75	0,41
коштів населення на будівництво житла	10,46	7,29	8,26	9,63	10,06	11,71	8,33	7,31	5,99	5,20	4,90
інших джерел фінансування	4,29	3,86	3,67	3,22	3,05	2,44	2,09	2,89	2,54	3,86	1,42

Джерело: [13]

кошти засновників, адже відсутність забезпечення і кредитної історії у нового підприємства робить отримання кредиту чи відтермінування оплати за надані товарно-матеріальні цінності постачальниками практично неможливим. Також ускладнює залучення коштів інвесторів високий ступінь невизначеності і ризику.

На етапі зростання попит на продукцію підприємства збільшується. Із метою задоволення зростаючого попиту підприємство потребує регулярного здійснення інвестицій в оборотні активи та, за потреби, збільшення необоротних активів. На даному етапі розвитку компанія ще неспроможна самостійно згенерувати грошовий потік, достатній для цілей інвестування, тому залучення фінансування є однією з пріоритетних цілей компанії [14]. Набуття підприємством репутації відкриває перед ним доступ до нових джерел фінансування: залучення коштів може здійснюватися за рахунок кредитів, емісії боргових паперів або розширення кола власників.

За інформацією Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, протягом 2020 р. зареєстровано 96 випусків облігацій підприємств на суму 32,95 млрд грн (7,8% від

загальної суми капітальних інвестицій). За цей самий період зареєстровано 71 випуск акцій на суму 32,98 млрд грн (7,2% від загальної суми капітальних інвестицій) [15]

На етапі зрілості доходи підприємства стабілізуються, з'являються вільні грошові потоки. На цьому етапі основним завданням є утримання досягнутих позицій, забезпечення розширення діяльності. Із цією метою організація може здійснювати інвестиції у модернізацію продукції та ресурсів, нові напрями діяльності та продукти. Фінансування інвестицій на цьому етапі може більшою мірою здійснюватися за рахунок власних коштів. Наявність вільних грошових потоків і задоволеність потреб у реальних інвестиціях надає підприємствам, що знаходяться на етапі зрілості, можливість здійснювати фінансові інвестиції.

На етапі спаду доходи і грошові потоки зменшуються, витрати зростають. Із метою забезпечення фінансової стабільності підприємство здійснює вилучення капіталу з низькоприбуткових проєктів, скорочує активи, зменшує портфель фінансових інвестицій для підвищення його прибутковості. На цьому етапі підприємство може вдатися до

Таблиця 2

Інвестиційне забезпечення по стадіях життєвого циклу підприємства

Стадія ЖЦ	Мета підприємства	Спрямованість інвестицій	Інвестиційне забезпечення
Зародження	Пошук і заняття своєї ніші на ринку	Формування необоротних і оборотних активів	Кошти засновників, лізинг
Зростання	Укріплення позицій на ринку	Збільшення оборотних і необоротних активів	Переважно залучені і запозичені кошти
Стабільність	Утримання досягнутих позицій, забезпечення розширення діяльності	Модернізація продукції та ресурсів, нові напрями діяльності та продукти, фінансові інвестиції	Переважно власні кошти
Спад	Забезпечення стабільності, виживання, пошук нових можливостей розвитку	Деінвестування: вилучення капіталу з низькоприбуткових проєктів/продуктів, скорочення активів, зменшення портфеля фінансових інвестицій; диверсифікація, упровадження інновацій	Власні та залучені кошти

диверсифікації, яка потребує суттєвих інвестиційних вкладень, і продовжити стадію стабільності або перейти до стадії росту. Якщо ж зміни не здійснюються, то з часом таке підприємство може припинити своє існування.

Отже, напрями здійснення інвестицій та склад джерел інвестиційного забезпечення залежать від етапу життєвого циклу підприємства (табл. 2).

Висновки з проведеного дослідження. Інвестиційна діяльність підприємства є запорукою забезпечення підвищення ефективності його функціонування. Важливе місце в управлінні інвестиційною діяльністю займає процес визначення і формування структури джерел її забезпечення. Під час реалізації даного процесу доцільним є його здійснення з урахуванням етапу життєвого підприємства. Визначаючи спрямованість інвестиційної діяльності, плануючи її забезпечення, необхідно орієнтуватися на характерні особливості і стратегічні цілі певного етапу розвитку компанії. Застосування даного підходу дасть змогу підприємству знизити рівень непередбачуваності та інвестиційного ризику, досягти намічених перспектив розвитку, забезпечити конкурентоспроможність на ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Grygorova Zoia The interaction of life cycle stages of organizations, markets and products and its influence on efficiency of companies. *Current state and perspectives of enterprises' development in conditions of international economic activity* : monogr. Slovakia : Matej Bel University, Banska Bystrica, 2013. P. 256–260.
2. Матюшенко О.І. Життєвий цикл підприємства: сутність, моделі, оцінка. *Проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 82–91.
3. Hanks Steven H., Watson Collin J., Jansen Erik, Chandler Gaylen N. Tightening the life-cycle construct: a taxonomic study of growth stage configurations in high-technology organizations. *Entrepreneurship theory and practice*. 1993. № 2. P. 5–30.
4. Miller D., Freisen P.H. A longitudinal study of corporate life cycle. *Management science*. 1984. Vol. 30. № 10. P. 1161–1183.
5. Адизес І.К. Управление жизненным циклом корпораций / пер. с англ. В. Кузина. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2014. 512 с.
6. Мильнер Б.З. Теория организации : учебник ; 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ИНФРА-М, 2001. 480 с.
7. Miller D., Friesen P.H. A longitudinal study of the corporate life cycle. *Management science*. 1984. № 10. P. 1161–1183.
8. Anthony J.H., Ramesh K. Association between accounting performance measures and stock prices: a test of the lifecycle hypothesis. *Journal of accounting and economics*. 1992. Vol. 15. Issues 2–3. P. 203–227.
9. Dickinson V. Cash flow patterns as proxy for firm life cycle. *The accounting review*. 2011. Vol. 86. № 6. P. 1969–1994.

10. Ивашковская И.В., Янгель Д.О. Жизненный цикл организации и агрегированный показатель роста. *Корпоративные финансы*. 2007. № 4. С. 97–110.

11. Портрет українського підприємця. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ZdUPGdsr6EW6YOQhDNBF87ANi6JQ7wf2/view> (дата звернення: 12.12.2021).

12. Корнілюк Р. Найбільші компанії України 2020 – топ-1000 за рівнем доходів. URL: <https://youcontrol.com.ua/data-research/top-1000-naybilshykh-kompaniy-ukrayiny-za-dokhodamy-u-2020-rotsi/> (дата звернення: 12.12.2021).

13. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010–2019 pp. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/iokjf/iokjf_u10-13_bez.htm (дата звернення: 11.12.2021).

14. Партин И.М., Васин А.Д. Влияние стадии жизненного цикла компании на вероятность ее вступления в сделку M&A на развивающихся рынках капитала. *Корпоративные финансы*. 2014. № 3(31). С. 23–35.

15. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2020 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 10.12.2021).

REFERENCES:

1. Grygorova Zoia (2013) The interaction of life cycle stages of organizations, markets and products and its influence on efficiency of companies. *Current state and perspectives of enterprises' development in conditions of international economic activity*: monogr. Slovakia: Matej Bel University, Banska Bystrica, pp. 256–260.
2. Matiushenko O.I. (2010) Zhyttievyi tsykl pidpriemstva: sutnist, modeli, otsinka [Enterprise life cycle: essence, models, evaluation]. *Problemy ekonomiky*, no. 4, pp. 82–91.
3. Hanks Steven H., Watson Collin J., Jansen Erik, Chandler Gaylen N. (1993) Tightening the life-cycle construct: a taxonomic study of growth stage configurations in high-technology organizations. *Entrepreneurship theory and practice*, no. 2, pp. 5–30.
4. Miller D., P.H. Freisen. (1984) A longitudinal study of corporate life cycle. *Management science*, vol. 30, no. 10, pp. 1161–1183.
5. Adizes I.K. (2014) Upravlenie zhiznennym tsiklom korporatsiy [Managing corporate lifecycles]. Moscow: Mann, Ivanov i Ferber. 512 p. (in Russian)
6. Mil'ner B.Z. (2001) Teoriya organizatsii [The theory of organization] (2nd ed.). Moscow: INFRA-M. 480 p. (in Russian)
7. Miller D., Friesen P.H. (1984) A longitudinal study of the corporate life cycle. *Management science*, no. 10, pp. 1161–1183.
8. Anthony J.H., Ramesh K. (1992) Association between accounting performance measures and stock prices: a test of the lifecycle hypothesis. *Journal of accounting and economics*, vol. 15, issues 2–3, pp. 203–227.
9. Dickinson V. (2011) Cash flow patterns as proxy for firm life cycle. *The accounting review*, vol. 86, no. 6, pp. 1969–1994.
10. Ivashkovskaya I.V., Yangel' D.O. (2007) Zhiznennyi tsykl organizatsii i agregirovannyi pokazatel' rosta

[Organisation life cycle and aggregate growth rate]. *Korporativnye finansy*, no 4, pp. 97–110.

11. Portret ukrainskoho pidpriiemtsia [Portrait of a Ukrainian businessman]. Available at: <https://youcontrol.com.ua/data-research/top-1000-naybilshykh-kompaniy-ukrayiny-za-dokhodamy-u-2020-rotsi/> (accessed 12 December 2021).

12. Korniliuk R. Naibilshi kompanii Ukrainy 2020 – top 1000 za rivnem dokhodiv [The largest companies in Ukraine in 2020 – the top 1000 in terms of income]. Available at: <https://youcontrol.com.ua/data-research/top-1000-naybilshykh-kompaniy-ukrayiny-za-dokhodamy-u-2020-rotsi/> (accessed 12 December 2021).

13. Kapitalni investytsii za dzherelamy finansuvannia za 2010–2019 roky [Capital investments by

sources of financing for 2010–2019]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/libd/iokj_f/iokjf_u10-13_bez.htm (accessed 11 December 2021).

14. Partin I.M., Vasin A.D. (2014) Vliyanie stadii zhiznennogo tsikla kompanii na veroyatnost' ee vstupleniya v sdelku M&A na razvivayushchikhsya rynkakh kapitala [The influence of corporate life cycle on m&a activity of the company in developing capital markets]. *Korporativnye finansy*, no. 3(31), pp. 23–35.

15. Informatsiina dovidka shchodo rozvytku fondovoho rynku Ukrainy protiahom sichnia-hrudnia 2020 roku [Information of the Ukraine stock market development during January-December 2020]. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (accessed 10 December 2021).